
Anastazija Petrović
Etnografski muzej, Zagreb
apetrovic@emz.hr

Silvia Vrsalović
Etnografski muzej, Zagreb
svrsalovic@emz.hr

Prikaz
Primljeno: 22. rujna 2025.
Prihvaćeno: 30. rujna 2025.

Od nevidljivih ruku do aktivnih glasova – reinterpretacija ženskog nasljeđa u projektima Etnografskog muzeja

Etnografski muzej je, uz suradnju s Centrom za ženske studije, tijekom 2023., 2024. i 2025. godine realizirao dva projekta koja su u fokus stavila načine na koje žensko iskustvo, sjećanje i nasljeđe oblikuju zajednicu i kulturni identitet. Izložbe *Intimni prostori svakodnevice* i *Putnici* bile su poticaj i inspiracija za osmišljavanje i provođenje niza aktivnosti koje su povezivale umjetnost, edukaciju i participaciju korisnika muzeja. Aktivnosti su pritom otvarale prostor za promišljanje o domu, intimi i svakodnevici, ali i putovanjima i kulturnim razmjenama te za propitivanje granica između tradicionalnog i suvremenog. Polazeći od ideje da se nasljeđe ne nalazi samo u muzejskim zbirka, već i u osobnim pričama, emocijama i sjećanjima, dva projekta koja ćemo predstaviti u ovom tekstu razvijala su se kao mjesta susreta i dijaloga različitih iskustava i glasova. U umjetničkim i edukativnim aktivnostima sudionici su kroz kreativno izražavanje reinterpretirali tradicijske motive, propitali rodne obrasce i oblikovali vlastite narative o prostoru, identitetu i pripadanju. U nastavku donosimo pregled ključnih aktivnosti i rezultata projekta, koji svjedoče o snazi zajedničkog stvaranja i važnosti očuvanja ženskog nasljeđa u suvremenom kontekstu.

PROJEKT ŽENSKO NASLJEĐE – INTIMNI PROSTORI U ULOZI SVJEDOČANSTVA ZAJEDNICE

Tijekom 2023. i 2024. godine Etnografski muzej je, u suradnji s Centrom za ženske studije kao nositeljem, osmislio i realizirao projekt *Žensko nasljeđe – Intimni prostori u ulozi svjedočanstva zajednice* koji je tematizirao nasljeđe žena i njihovu povijesnu i suvremenu ulogu u oblikovanju društva. Autorice su projekta dr. sc. Željka Jelavić, Anastazija Petrović i Silvia Vrsalović, muzejske pedagoginje. Inspiracija za projektnu suradnju bila je izložba *Intimni prostori svakodnevice* koja izlaganjem tradicijskih predmeta iz Zbirke pokućstva uz suvremene umjetničke interpretacije propituje osobna i društvena značenja doma, intime i svakodnevice, posebice iz perspektive žena. Izložba dodatno tematizira odnos prema prostoru i predmetima u kontekstu migracija, potresa, izolacije i gubitka doma.

Slika 1. Sudionice ciklusa radionica kreativnog pisanja s Katjom Grcić u izložbi *Intimni prostori svakodnevice*

U sklopu projekta u Etnografskom muzeju održana su dva radionička ciklusa kreativnog pisanja te reinterpetacije zidnjaka, koji su sudionicama ponudili prostor za izražavanje, dijalog i zajedničko promišljanje o nasljeđu i identitetu. Ciklus kreativnog pisanja odvio se u četiri susreta tijekom studenog i prosinca 2023. godine, a vodila ga je Katja Grcić, samostalna umjetnica, dramatičarka i dramaturginja. Radionicama je prethodilo vodstvo kroz izložbu *Intimni prostori svakodnevice*, čime je otvoren prostor promišljanju o privatnim, intimnim i javnim prostorima, s fokusom na žensko nasljeđe (Slika 1). Uz poticaje i sugestije voditeljice, sudionice su kroz kratke pisane forme u obliku esejskih zapisa, kratkih fikcionalnih priča, dramskih situacija i poezije dobile priliku razviti vlastiti autorski glas, artikulirati osobna iskustva i povezivati ih s temama doma, svakodnevice i nasljeđa. Time su postale aktivne sudionice u stvaranju suvremenoga kulturnog narativa koji polazi iz ženskog iskustva i osnažuje glasove koji su često nevidljivi.

Drugi radionički ciklus, onaj reinterpetacije zidnjaka, održan je u ožujku 2024. godine, također u četiri susreta. I ovom ciklusu prethodilo je vodstvo kroz izložbu *Intimni prostori svakodnevice*, no ovaj put naglasak je bio na zidnjacima. Zidnjaci (*kuharice, zidne krpe, vezene krpe...*) su vezeni komadi tkanine koji uz likovni motiv sadrže i kraći, često rimovani tekst. U gradskim sredinama postali su popularni krajem 19. stoljeća, dok u seoske sredine ulaze dvadesetih i tridesetih

Slika 2. Sudionica radionica reinterpretacije zidnjaka

godina 20. stoljeća. Vješali su se na zid, obično u kuhinji, prvo kao zaštita od prskanja tijekom kuhanja, a kasnije i kao ukrasni predmeti koji su prenosili razne poruke. One su se mogle ticati osobne higijene, zdrave prehrane, bontona i slično, no najčešće teme bile su ljubav te muško-ženski odnosi. Od zadanih tradicijskih vrijednosti rijetko se odstupalo, a žene su uglavnom bile prikazivane kroz prizmu poslušnosti, ljubavi i obiteljske dužnosti. Ovaj radionički ciklus usmjerio se na kritičko čitanje zidnjaka, ukazivanje na rodne stereotipe prikazane na njima, njihovu suvremenu reinterpretaciju i osnaživanje žena (Slika 2). Prvi susret bio je posvećen osmišljavanju osnažujućih poruka koje reflektiraju suvremene potrebe i identitete žena, dok su se u preostala tri susreta te poruke vezle na pamučnu tkaninu. Voditeljice radionica bile su samostalne umjetnice Hana Lukas Midžić i Ivana Ognjanovac, koje su kod sudionica poticale kreativnost, zajedništvo i kritičko propitivanje tradicionalnih obrazaca.

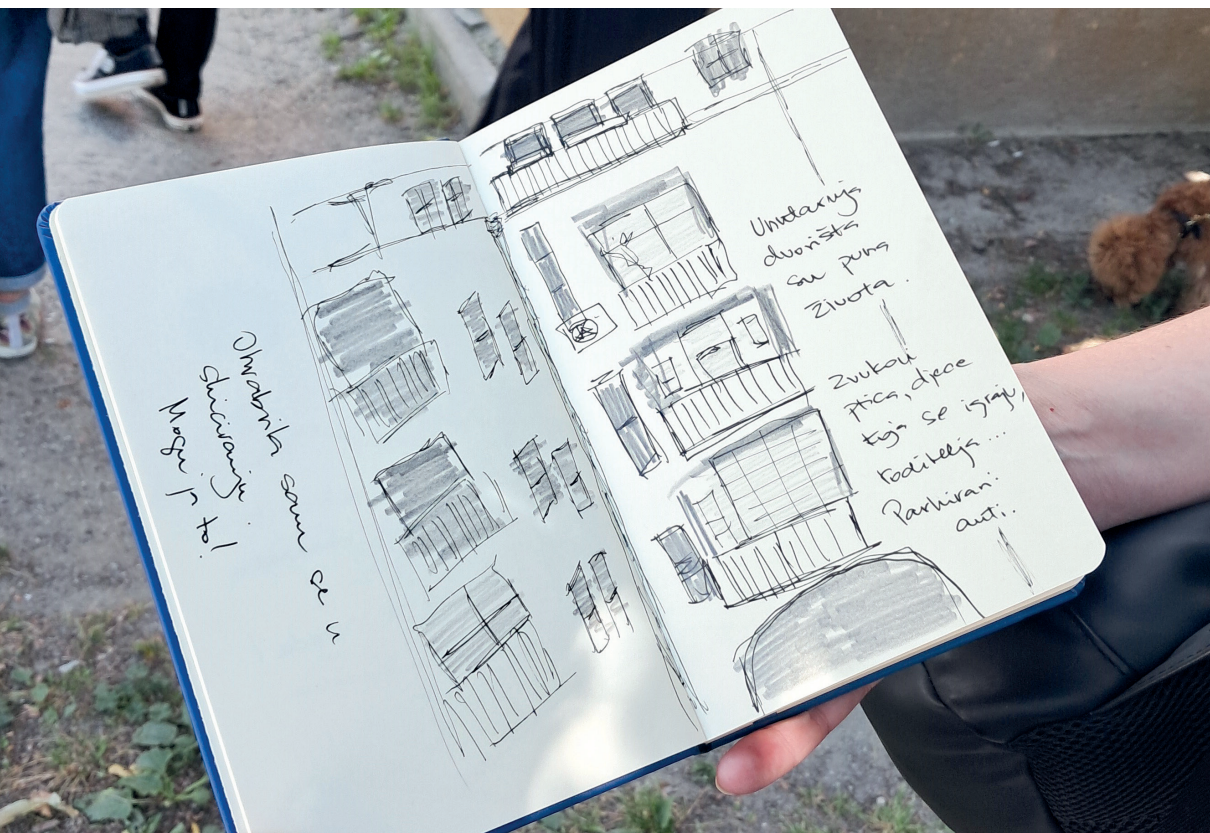
Nositelj projekta, Centar za ženske studije, u sklopu ovog projekta održao je dvije aktivnosti – igru *Misteriozno pismo* i edukativnu šetnju *Od ideala revolucionarka*, koje su konceptualizirale Ana Zbiljski i Martina Findrik (Slika 3). *Misteriozno pismo*, igra potrage na zadanim lokacijama po gradu, održala se četiri puta tijekom trajanja projekta. Pisma su tematizirala žensko nasljeđe u Zagrebu, odnosno lokacije u centru grada povezane sa ženama iz hrvatske prošlosti. Igru

Slika 3. Šetnja *Od ideala revolucionarka* pod vodstvom Ane Zbiljski (Centar za ženske studije)

su realizirale Martina Findrik, Đurđica Vitković, Martina Piškori i Neda Novosel. Šetnja pod nazivom *Od ideala revolucionarka*, koja je vezana uz život, rad i nasljeđe Marije Jurić Zagorke na prostoru Donjega grada, izvedena je dva puta. Realizirale su ju Ana Zbiljski, Neda Novosel, Martina Piškori i Đurđica Vitković.

Cilj ovog projekta bio je kroz participativne, edukativne i umjetničke forme promišljati o odnosima prema prostoru, opreci intimnog i javnog te nasljeđu koje žene prenose kroz generacije. Poseban naglasak stavljen je na žensko iskustvo i glas koji je često bio marginaliziran ili zanemaren u dominantnim povijesnim narativima. Projekt je ponudio platformu za izražavanje, povezivanje i osnaživanje žena kroz kreativne procese, čime je pridonio jačanju njihove vidljivosti i prisutnosti u javnom prostoru. Sudionice radionica dobile su priliku za osobni rast, razvoj autentičnog izraza i artikulaciju vlastitih iskustava. Također, projektom smo željeli povećati opseg javno dostupnih, kvalitetnih i kulturno relevantnih sadržaja namijenjenih građanstvu, s naglaskom na aktivaciju lokalnih zajednica i oživljavanje gradskih četvrti Donjega i Gornjega grada kroz žensku povijest i umjetnost. Ukupno je u aktivnostima sudjelovalo 189 sudionika i sudionica, čime je potvrđen interes i potreba za ovakvim sadržajima koji spajaju kulturu, zajednicu i rodnu ravnopravnost.

Slika 4. Rad polaznice radionice Zagrebački crtopisi

PROJEKT PUTNICE – TRAGOVI ŽENA U VREMENU I PROSTORU

Projekt *Putnice – tragovi žena u vremenu i prostoru* također je realiziran u suradnji s Centrom za ženske studije, a autorice programa su Anastazija Petrović i Silvia Vrsalović. Program je inspiriran izložbom *Putnici* koja prikazuje i kontekstualizira predmete iz Zbirke izvan europskih kultura te otvara šire teme poput fenomena putovanja, kolonijalizma, europocentrizma i migracija. Na izložbi su predstavljeni najvažniji donatori te zbirke, a kako su većina predstavljenih donatora muškarci, ovaj program stavlja naglasak na malobrojne žene među njima. Inspirativne životne priče i nasljeđe Milke Trnine, Katarine Carić, Zore Seljan i Renate Horvat bile su polazište za aktivnosti u sklopu ovog programa. Njegov cilj je valorizacija njihove uloge u društvu i u kontekstu razvoja Zbirke, kao i otvaranje pitanja prisutnosti žena u javnom diskursu. Programske aktivnosti obuhvatile su ciklus radionica kreativnog pisanja u formi putopisa te fotografskih i radionica ilustracije. Kao uvodni dio radionica održano je stručno vodstvo kroz izložbu *Putnici* s naglaskom na osobne priče i putovanja putnica i donatorica Zbirke.

Radionice kreativnog pisanja vodila je Dorotea Šušak, dramaturginja, spisateljica i redateljica, a održane su tijekom svibnja i lipnja 2025. godine kao ciklus od četiri radionice. U njima su polaznice istraživale potencijale transformacije odnosa prema žanru i formi putopisa te su poticane na stvaranje teksta koji propituje konvencionalne granice između autobiografskog i fikcionalnog. Radionice su zamišljene kao prostor za promišljanje odnosa prema ukorijenjenosti nasuprot potrebi za putovanjem i istraživanjem svijeta i sebe. Polaznice su imale priliku istraživati vlastite životne priče putem raznolikih kreativnih zadataka koji su ih poticali na razmišljanje izvan okvira. Iako je početna točka bio format putopisa, susreti su ubrzo prerastali u dublje refleksije osobnih iskustava u kojima su se ispreplitali stvarni i imaginarni svjetovi. Neki su zadatci rezultirali realističnim prikazima autobiografskih iskustava, dok su drugi zahtijevali apstraktnije i maštovitije pristupe, čime se otvorio prostor za bogatstvo interpretacija. Svaka je radionica predstavljala priliku za pisanje, ali i za čitanje i međusobno komentiranje tekstova, čime se razvijalo aktivno slušanje i kritičko mišljenje. Čitanje radova pred grupom omogućilo je razmjenu perspektiva te pružilo poticaj za daljnji razvoj autorskog izraza i samopouzdanja u pisanju. Bez obzira na to jesu li polaznice stvarale fiktivne priče ili su se oslanjale na vlastita iskustva, radionica je pružila prostor za osobni i kreativni rast, istraživanje odnosa prema tekstu i pisanju te otvaranje prema novim načinima izražavanja i razumijevanja sebe i drugih.

Radionice ilustracije *Zagrebački crtopisi* vodila je Hana Lukas Midžić, akademska kiparica i ilustratorica koja kao samostalna umjetnica sudjeluje u provođenju različitih programa suvremenih umjetničkih i pedagoških praksi. Radionice, koje su proizašle iz tematskog okvira izložbe *Putnici*, osmišljene su kao prostorno i vizualno istraživanje grada kroz crtež. Upravo se u osobnim putopisnim zapisima putnika i putnica prikazanih u izložbi nalaze i brojne ilustracije, koje su služile kao način dokumentiranja, opažanja i refleksije tijekom putovanja. S tom su se idejom odvijale i radionice ilustracije, koje su polaznicama i polaznicima ponudile mogućnost da izađu iz muzejskog prostora i krenu na „putovanje“ kroz vlastiti grad. Kroz šetnju i skiciranje urbanih prizora, polaznici su pažljivije promatrali svakodnevno okruženje i vizualne elemente prostora koji često ostaju neprimijećeni (Slika 4). Radionice su se odvale u dva navrata, u svibnju i rujnu 2025. godine. Kroz rad na terenu polaznici su razvijali specifičan autorski pristup, bilježeći grad kroz formu vizualnog dnevnika. Fokus je bio stavljen na proces opažanja i interpretacije, a ne na tehničku izvedbu, čime se poticala otvorenost izraza, sloboda crtačkog pristupa i promišljanje ilustracije kao sredstva autorefleksije.

Radionice fotografije pod nazivom *Otkrivanje grada kroz objektiv*, koje su se održale u svibnju, lipnju i rujnu 2025. godine, bile su usmjerene na razvoj vizualne percepcije i promišljanje urbanog prostora kroz medij fotografije. Radionice je vodila Ana Šesto, fotografkinja i novinarka. Kao i ostale aktivnosti u okviru projekta, i radionice fotografije su započele u izložbenom prostoru Etnografskog muzeja. Fotografija je u životima predstavljenih putnica često imala važnu dokumentarnu i osobnu funkciju. To se posebno odnosi na Renatu Horvat, koja je sa svojim suprugom Jožom Horvatom oplovila svijet jedrilicom, bilježeći putovanja fotoaparatom. Od četiriju žena koje su poslužile kao inspiracija za ovaj projekt, jedino ona nije prikazana na izložbi *Putnici*. Nakon kratkog vodstva i razgovora rad se premjestio u okolni gradski prostor, gdje su sudionici, koristeći fotoaparate ili mobilne telefone, promatrali i bilježili grad iz neočekivanih kutova, pokušavajući uočiti detalje i trenutke koji inače prolaze nezapaženo. Kroz praktične zadatke radilo se na tehnikama kadriranja, promatranju svjetla i strukturi vizualne naracije, s posebnim naglaskom na razvijanje osobnoga autorskog pristupa. Sudionici su, poput putnica koje su ih inspirirale, postali istraživači vlastitog okruženja, turisti u vlastitom gradu, koristeći fotografiju kao sredstvo otkrivanja, bilježenja i priče.

U radionicama u okviru projekta bilo je uključeno ukupno sedamdeset korisnica i korisnika, koji su na ovaj način dobili priliku za osobni i umjetnički razvoj kroz istraživanje vlastitih životnih priča i kreativno izražavanje putem pisanja, ilustracije i fotografije. Time se potiče dublje promišljanje o sebi i svijetu oko sebe, jača kritičko mišljenje te se stvaraju mogućnosti za osnaživanje i vidljivost žena u javnom diskursu.

Vjerujemo kako su participativni projekti *Žensko nasljeđe – Intimni prostori u ulozi svjedočanstva zajednice* i *Putnice – tragovi žena u vremenu i prostoru* zajednički oblikovali dinamičan kulturni okvir u kojem je prepoznato, valorizirano i reinterpretirano žensko iskustvo u njegovim mnogostrukim oblicima. Oba su projekta pokazala da žensko nasljeđe nadilazi granice muzeja i izložbenih prostora – ono živi u svakodnevnim iskustvima, putovanjima, predmetima i pričama koje svjedoče o otpornosti, kreativnosti i povezanosti žena. Ovakvim projektima dokazujemo da se muzeji iz autoritativnih institucija mogu transformirati u prostore dijaloga i kreativnog stvaranja.